

مروری بر عملکرد دولت‌های روحانی در جذب سرمایه‌گذاری خارجی

دیپلماسی ناتوان اقتصادی

چگونه بی‌ثباتی اقتصادی، مطلوب نبودن فضای کسب و کار و عدم شفافیت مالی باعث ثبت یکی از بدترین رکوردهای سرمایه‌گذاری خارجی در دولت حسن روحانی شد

سرمایه‌گذاری را از عدد یک (کم‌ریسک‌ترین) تا ۷ (پرریسک‌ترین) طبقه‌بندی می‌کند. بر اساس آمار ارائه‌شده از سوی صندوق ضمانت صادرات، تا پیش از نهای شدن برجام، شاخص ریسک سرمایه‌گذاری در اقتصاد ایران ۷ بود اما پس از این قرارداد به عدد ۵ کاهش یافت و بار دیگر پس از خروج آمریکا از برجام، رتبه ایران در این حوزه با یک شاخص افت به عدد ۶ رسید. البته ناگفته نماند نوسانات اقتصادی و مسائل داخلی اقتصاد ایران، بیش از موارد دیگر از جمله برجام بر تغییر این شاخص تأثیرگذار است. با این حال شاخص ریسک‌پذیری در طول ۲ دهه اخیر، تنها در دوره اصلاحات به عدد ۴ رسید.

■ **سهام ناچیز ایران از سرمایه‌گذاری خارجی در جهان**
 آنچه مسلم است مقدار و میزان ورود سرمایه خارجی به ایران در مقایسه با بسیاری از کشورهای دنیا که حتی از نظر برخورداری از منابع در اقلیت قرار دارند، بسیار اندک است تا جایی که در سلسله گزارش‌های آنتکتاد، سهم جمهوری اسلامی ایران از جذب سرمایه خارجی ورودی در سال‌های گذشته حتی به یک درصد نیز نرسیده است. برای مثال، سال ۲۰۱۸ سهم ایران تنها حدود ۰/۳ درصد از جریان ورودی سرمایه خارجی جهان برآورد شده است.

■ **دولت اصلاحات و شاخص ریسک‌پذیری**
 اما جریان ورود مستقیم سرمایه خارجی به ایران مشخصاً از سال ۷۲ آغاز شد و تا سال ۷۶ آغش دولت هفتم، بیش از ۲۹۷ میلیون دلار سرمایه خارجی در کشور جذب شد. در سال‌های نخستین دولت خاتمی جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران چندان قابل توجه نبوده است اما از سال ۲۰۰۱ این روند تغییر کرد و میزان جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران به یک میلیارد و ۸۴ میلیون دلار رسید و در سال‌های بعد این رقم افزایش هم یافت. در سال‌های ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۴ که تقریباً مطابق با دوره ریاست‌جمهوری خاتمی است، اقتصاد ایران مجموعاً ۱۰ میلیارد و ۴۵۲ میلیون دلار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی جذب کرد که این رقم ۱۵ برابر رقم جذب‌شده در دوره ۸ ساله قبل از آن است.

■ **گزارش بانک مرکزی از میزان سرمایه‌گذاری خارجی جذب‌شده طی سال‌های ۷۶ تا ۸۴ (دولت هفتم و هشتم)** نشان می‌دهد در این دوره معادل ۱۲ میلیارد و ۷۹۰ میلیون دلار سرمایه‌گذاری خارجی در کشور جذب شده است. سال ۱۳۸۰ برای نخستین‌بار رقم سرمایه‌گذاری خارجی انجام شده در کشور از یک میلیارد دلار فراتر رفت و در ادامه روند رو به رشد خود در سال ۸۱، به میزان ۳ میلیارد و ۶۵۷ میلیون دلار رسید. این روند اما در سال‌های پایانی دولت اصلاحات با کاهش مواجه شد و در سال‌های ۸۲ و ۸۳ به ترتیب به ۲ میلیارد و ۶۹۷ میلیون و ۲ میلیارد و ۸۶۳ میلیون دلار رسید.

وضعیت سرمایه‌گذاری در کشورهای مختلف جهان به وسنیه شاخصی با عنوان شاخص ریسک‌پذیری هر ساله از سوی سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه (OECD) ارائه می‌شود. این شاخص درجه ریسک‌پذیری

۹۰۹ میلیون دلار رسید. با آغاز فعالیت دولت دهم میزان سرمایه‌گذاری خارجی در کشور بار دیگر افزایش یافت و مجدداً سال ۸۸ از مرز ۳ میلیارد دلار گذشت. طبق برآوردهای انجام‌شده، بالاترین نرخ رشد جذب سرمایه‌گذاری خارجی کشور در سال‌های اخیر، سال ۸۸ رقم خورد و با افزایش ۶۰ درصدی به ۳ میلیارد و ۴۷۰ میلیون دلار رسید. به گفته صاحب‌نظران اقتصادی، این افزایش سرمایه‌گذاری خارجی علاوه بر اینکه ایران را در بین ۶ کشور برتر جهان در نرخ رشد جذب سرمایه‌گذاری قرار داد، بالاترین نرخ رشد در بین متغیرهای اقتصادی کشور نیز بود.

■ **میزان سرمایه‌گذاری خارجی در سال ۸۹** میزان سرمایه‌گذاری خارجی در کشور با افزایش ۲۰ درصدی نسبت به سال ماقبل به رقم ۳ میلیارد و ۶۴۸ میلیون دلار رسید. گزارش‌های آنتکتاد نیز نشان می‌دهد ایران در سال‌های ۱۳۸۹ و ۱۳۸۸ به لحاظ ورود سرمایه مستقیم خارجی در بین کشورهای آسیای جنوبی پس از هند، مقام دوم را کسب کرده است. در سال ۹۰ میزان سرمایه‌گذاری خارجی در کشور برای نخستین‌بار از مرز ۴ میلیارد دلار فراتر رفت و با رشدی ۱۴ درصدی نسبت به سال قبل به ۴ میلیارد و ۱۵۰ میلیون دلار رسید. این رقم در سال ۹۱ هم با افزایش ۱۷ درصدی به ۴ میلیارد و ۸۵۰ میلیون دلار رسید. به این ترتیب مجموع کل سرمایه‌گذاری خارجی در دولت محمود احمدی‌نژاد معادل ۲۴ میلیارد و ۸۰۰ میلیون دلار برآورد شده است.

■ **دولت اصلاحات و شاخص ریسک‌پذیری**
 اما جریان ورود مستقیم سرمایه خارجی به ایران مشخصاً از سال ۷۲ آغاز شد و تا سال ۷۶ آغش دولت هفتم، بیش از ۲۹۷ میلیون دلار سرمایه خارجی در کشور جذب شد. در سال‌های نخستین دولت خاتمی جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران چندان قابل توجه نبوده است اما از سال ۲۰۰۱ این روند تغییر کرد و میزان جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران به یک میلیارد و ۸۴ میلیون دلار رسید و در سال‌های بعد این رقم افزایش هم یافت. در سال‌های ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۴ که تقریباً مطابق با دوره ریاست‌جمهوری خاتمی است، اقتصاد ایران مجموعاً ۱۰ میلیارد و ۴۵۲ میلیون دلار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی جذب کرد که این رقم ۱۵ برابر رقم جذب‌شده در دوره ۸ ساله قبل از آن است.

■ **گزارش بانک مرکزی از میزان سرمایه‌گذاری خارجی جذب‌شده طی سال‌های ۷۶ تا ۸۴ (دولت هفتم و هشتم)** نشان می‌دهد در این دوره معادل ۱۲ میلیارد و ۷۹۰ میلیون دلار سرمایه‌گذاری خارجی در کشور جذب شده است. سال ۱۳۸۰ برای نخستین‌بار رقم سرمایه‌گذاری خارجی انجام شده در کشور از یک میلیارد دلار فراتر رفت و در ادامه روند رو به رشد خود در سال ۸۱، به میزان ۳ میلیارد و ۶۵۷ میلیون دلار رسید. این روند اما در سال‌های پایانی دولت اصلاحات با کاهش مواجه شد و در سال‌های ۸۲ و ۸۳ به ترتیب به ۲ میلیارد و ۶۹۷ میلیون و ۲ میلیارد و ۸۶۳ میلیون دلار رسید.

وضعیت سرمایه‌گذاری در کشورهای مختلف جهان به وسنیه شاخصی با عنوان شاخص ریسک‌پذیری هر ساله از سوی سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه (OECD) ارائه می‌شود. این شاخص درجه ریسک‌پذیری

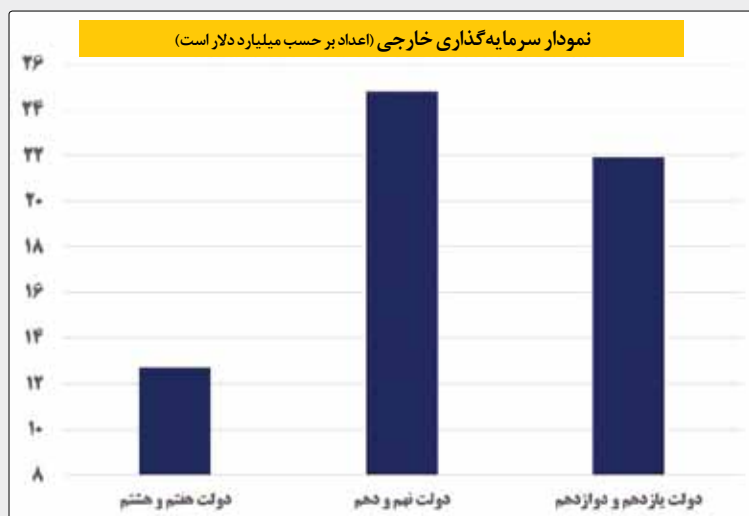
میزان جذب سرمایه‌گذاری خارجی در دولت یازدهم و دوازدهم (میلیارد دلار)	
۲۰۱۳	۲/۰
۲۰۱۴	۲/۱
۲۰۱۵	۲/۵
۲۰۱۶	۳/۳
۲۰۱۷	۵/۱
۲۰۱۸	۲/۳
۲۰۱۹	۱/۵

میزان جذب سرمایه‌گذاری خارجی در دولت نهم و دهم (میلیارد دلار)	
۱۳۸۵	۱/۶
۱۳۸۶	۲/۵
۱۳۸۷	۱/۹
۱۳۸۸	۳/۴
۱۳۸۹	۳/۶
۱۳۹۰	۴/۱
۱۳۹۱	۴/۸

موجب شد شرکت‌ها و سرمایه‌گذاران خارجی دولت یازدهم نیز نشان می‌دهد موفقیت‌چندانی اما در ادامه و به دلیل فراهم نبودن بستری مناسب سرمایه‌گذاری، بسیاری از آنان از ادامه فعالیت در ایران منصرف شدند.

■ **در گزارش «آنتکتاد»** میزان جذب سرمایه‌گذاری خارجی ایران در سال ۲۰۱۶ (۱۳۹۵) برابر ۳ میلیارد و ۳۷۲ میلیون دلار برآورد شده است. این رقم سال ۲۰۱۷ با افزایش قابل توجهی به ۵ میلیارد و ۱۰۰ میلیون دلار رسیده است. سال ۲۰۱۸ سرمایه‌گذاری خارجی در ایران به میزان چشمگیری کاهش یافت و با افت بیش از ۵۰ درصدی به ۲ میلیارد و ۳۷۳ میلیون دلار رسید. این روند تا پایان سال ۲۰۱۹ (سال ۹۸) نیز ادامه داشت تا جایی که میزان سرمایه‌گذاری خارجی طبق گزارش آنتکتاد، به یک میلیارد و ۵۰۸ میلیون دلار رسید.

با توجه به اینکه هنوز گزارشی از میزان سرمایه‌گذاری خارجی در سال ۲۰۲۰ از سوی آنتکتاد منتشر نشده اما با نظر گرفتن آمارهای منتشرشده از سوی وزارت صنعت، معدن و تجارت، در سال ۹۹ بیش از ۲ میلیارد و ۴۶۹

بماند. این اتفاق در سایه اعمال تحریم‌ها نیز بهانه مناسبی می‌شود که سطح محصولات و کالاهای تولیدشده در داخل کشور، قابلیت رقابت با سطح کیفی و کمی کالاهای مشابه خود در عرصه بین‌المللی را داشته باشد. برای تحقق این امر ابزارهای مختلفی در اختیار دولت‌ها قرار دارد که یکی از آنها بسترسازی برای سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی است. به بیان دیگر، یکی از راهکارهای حمایت از تولید داخل بویژه در دوره تحریم‌های بین‌المللی و محدودیت‌های تجارت خارجی، استفاده از سرمایه‌گذاری خارجی به عنوان مکمل سرمایه‌گذاری داخلی در جهت تولید کالا و خدمات بهتر است. به ادعای کارشناسان اقتصادی، امروزه هیچ کشوری بدون مشارکت فعال در بازرگانی بین‌المللی و اقتصاد جهانی نمی‌تواند به رشد و توسعه مناسبی دست یابد. اما ناگفته نماند که جذب سرمایه‌گذاری مستقیم سرمایه‌گذاری برای نیل به هدف مهم‌تر یعنی توسعه کشور است. بر این اساس می‌توان گفت سرمایه‌گذاری خارجی نه تنها مغایرتی با استقلال و عزت یک جامعه ندارد، بلکه می‌تواند از طریق مزایا و فوایدی که برای اقتصاد کشور فراهم می‌کند، میزان تولید و اشتغال را افزایش دهد و در نتیجه از طریق افزایش رفاه مردم، در ارتقای سطح زندگی آنها تأثیرگذار باشد.

■ **غفلت دولت‌ها از مهم‌ترین کارکرد سرمایه‌گذاری خارجی**
 اهمیت موضوع سرمایه‌گذاری در کشور ما طی سال‌های اخیر به حدی بوده که در متن قوانین مختلف اقتصادی کشور - از جمله قانون تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی، قانون موانع تولید و سرمایه‌گذاری، قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، قانون بودجه سالانه کشور و مهم‌تر از آن در قوانین برنامه توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور - به این موضوع پرداخته شده و قانونگذار، دولت را ملزم به جذب و حمایت از حجم سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی در کشور کرده است. سرمایه‌گذاری خارجی در ایران پس از پیروزی انقلاب اسلامی را باید به ۲ دوره سال‌های ۵۷ تا ۷۲ و پس از سال ۷۲ تقسیم کرد. وضعیت سرمایه‌گذاری خارجی در دوره اول و با توجه به تغییرات روی داده در جریان‌های قانونی، سیاسی و اجتماعی کشور چندان قابل توجه نبود، علاوه بر اینکه قانون اساسی موضع مشخصی در قبال سرمایه‌گذاری خارجی نداشت. در نتیجه مقایسه حجم سرمایه‌گذاری خارجی در کشور تا پیش از آغاز دولت هفتم (دولت سیدمحمد خاتمی) با دولت‌های پس از آن چندان منصفانه نیست.

پیش از بررسی وضعیت و عملکرد دولت‌ها در جذب سرمایه‌های خارجی در کشور ذکر چند نکته در این راستا ضروری به نظر می‌رسد. بررسی‌ها نشان می‌دهد متأسفانه در ایران، برداشتهای نادرستی از سرمایه‌گذاری خارجی صورت گرفته و دیدگاه صرف به تأمین مالی سرمایه‌گذاری خارجی موجب شده است دولت از مهم‌ترین کارکرد آن یعنی انتقال فناوری، سودآوری و رونق تولید غافل

شود. در دوره اول و با توجه به تغییرات روی داده در جریان‌های قانونی، سیاسی و اجتماعی کشور چندان قابل توجه نبود، علاوه بر اینکه قانون اساسی موضع مشخصی در قبال سرمایه‌گذاری خارجی نداشت. در نتیجه مقایسه حجم سرمایه‌گذاری خارجی در کشور تا پیش از آغاز دولت هفتم (دولت سیدمحمد خاتمی) با دولت‌های پس از آن چندان منصفانه نیست. پیش از بررسی وضعیت و عملکرد دولت‌ها در جذب سرمایه‌های خارجی در کشور ذکر چند نکته در این راستا ضروری به نظر می‌رسد. بررسی‌ها نشان می‌دهد متأسفانه در ایران، برداشتهای نادرستی از سرمایه‌گذاری خارجی صورت گرفته و دیدگاه صرف به تأمین مالی سرمایه‌گذاری خارجی موجب شده است دولت از مهم‌ترین کارکرد آن یعنی انتقال فناوری، سودآوری و رونق تولید غافل